

Billy och Sigmund

Om Billy Larssons nya bok "18 Myter om Freud"

Författare: Jonas Ramnerö

När jag läste psykologi på 80-talet sades det att man inte kunde ägna sig åt psykologi, utan att ha ett förhållande till Freud. Minns inte vem som sa det, men tanken var, om jag förstod den rätt, att oavsett om man anammade psykoanalysen och blev anhängare av den eller om man förkastade den och blev motståndare till den så hade den en avgörande betydelse. Man skulle alltid komma ha ett förhållande till psykoanalysen och därmed var Freud alltid relevant. För egen del får jag erkänna att Freud haft en avgörande betydelse i mitt liv. Det var efter att jag i 20-årsåldern läst "Vardagslivets psykopatologi" (Freud, 1904/2006), som jag bestämde mig för att bli psykolog. Läsningen var som att få en inblick i en ny värld av fantastiska förklaringar till hur människan fungerar. Mödosamt tog jag mig igenom boken, från pärm till pärm. Jag minns ärligt talat inte om jag förstod det jag läste, men kan väl minnas upplevelsen av att ha mött vad som måste vara den viktigaste kunskapen som kunde finnas. Det var en förälskelse. Jag hade hittat den jag ville leva med. Och precis som en normal förälskelse så handlade det nog inte om vad som faktiskt var där framför en utan om vad man drömde om att det skulle kunna bli.

När jag läser Billy Larssons bok "18 myter om Freud" (2022) blir jag väldigt nyfiken på Billys förhållande till Sigmund. Han har läst mycket Freud. Väldigt mycket! Betydligt mer än jag gjort. Ja, sannolikt mer än de flesta som ska ses som anhängare till detta tankesystem eller det som kommit i dess efterföljd.

Men han har inte bara läst mycket, han har läst noggrant och han har läst med en imponerande skärpa. I boken får man ta del av en rik och djup läsning av Freuds verk, men även av de som kommenterat dem senare. Men Billy verkar absolut inte ha blivit förälskad, drabbats av den övertygelse som jag själv upplevde eller att ha fångats av hans tankegångar på det sätt som jag hört många andra vittna om. Han verkar ha varit ganska skeptisk från start. Om man ser till andra kritiker av Freud så var t.ex. Frederick Crews litteraturkritikern som startar med Freuds psykoanalys som basen för sitt skrivande innan han vänder sig emot honom och tar på sig uppgiften att systematiskt kritisera inte bara Freuds verk, utan även hans moral och drivkrafter (t.ex. Crews, 2017). Det ger ett lättbegripligt narrativ (inte minst för en Freudian, tänker jag). Billy verkar ha hela tiden haft ett distanserat förhållande till Freud, och det är det som gör det än mer förundrande när man i boken förstår hur mycket tid han måste ha lagt ner på att sätta sig in i såväl Freuds skrifter som skrifter om Freud. Så även om Billy inte verkar ha varit förälskad och ändå måste de ha haft en intensiv relation. Min egen relation till Freud svalnade. Det var inget dramatiskt uppbrott där jag gjorde slut eller var fylld av besvikelse. Jag hittade helt enkelt andra att gå vidare och dela mitt liv med. Det var väl lite den där vi-kan-ju-alltid-ses-och-ta-en-fika-någon-gång, men som aldrig blir av. Billy gick vidare med Sigmund och skrev en bok. Och det är verkligen inte en bok vilken som helst.

Foto: Privat

18 myter om Freud

1. Freud var en originell tänkare
2. Freud var orättvist behandlad av sin samtid
3. Freud hade en traumateori som han sedan svek
4. Freud blev vilseledd av sina patienter
5. Freud övergav övergreppsteorin på grund av sin självanalys
6. Teorin om oedipuskomplexet bygger på Freuds självanalys
7. Teorin om oedipuskomplexet bygger på observationer av barn
8. Freuds teorier bygger på kliniska observationer
9. Freud var en god lyssnare
10. Freud var en framgångsrik behandlare
11. Oedipuskomplexet handlar inte om sexualitet
12. Freuds sexualitetsbegrepp handlar om kärlek
13. Freuds libidobegrepp ska uppfattas metaforiskt
14. Freud var en sanningssökande person
15. Freud var moraliskt föredömlig
16. Freuds psykoanalys går till botten med mänskliga problem
17. Psykoanalysen kan försvaras som humanvetenskap
18. Freuds teorier är värdefulla för att förstå konstnärliga verk

Man tänker nog lätt att om Freud är tung och svår att läsa, så måste en kritik av denne mans verk vara minst lika tung (eller tyngre). Billys bok är lättläst och spännande. Den har en pedagogisk och originell idé som bygger upp tematiken kring ett centralt narrativ: Mycket av det som sägs om Freud och hans verk är i själva verket myter om detsamma. Dessa är listade på ett systematiskt sätt och utreds i stycke efter stycke, på ett sätt som berättar historien. Jag har levt i föreställningen att myterna mycket varit en del av eftermälet. Till exempel har såväl Ernest Jones som Peter Gays biografier beskrivits som kraftigt idealiserande. I föreliggande arbete blir det tydligt att mytskapandet i vissa fall går tillbaka till huvudpersonen själv. Speciellt intressant blir kopplingen till den svenska psykologscenen och man får en intressant kontrast mellan argument som i många avseenden känns välbekanta och den kritiska läsning som Billy tillhandahåller. Jag inser, utan att på något sätt vara Freud-anhängare, att det hänt att även jag bidragit till att föra vissa myter vidare.

Men hur lyckas Freud fånga en hel värld under mer än ett sekel? Billys svar är att han skriver bra! Han var på många plan en

skicklig författare som tar upp teman som berör människor. Men det gör det inte till en vetenskap. Tvärtom ges i boken en demonstration av hur Freud i sitt resonerande avviker från grundläggande principer för den form av kunskap vi brukar kalla vetenskap. Det är två saker stannar speciellt kvar efter läsningen av boken. Den ena är att man kan se argumentation för Freuds relevans i dag, men där hans teser presenteras i ett så uttunnat och blekt skick att de inte alls på ett rättvist sätt återspeglar de idéer som han själv formulerade betydligt mer distinkt och färgstarkt. Det andra är själva idén att den Freud som lever vidare är i stora delar en mytologisk gestalt som vidarebefordras på ett sätt som i avgörande delar avviker från eller döljer den historiske person och författare han faktiskt var.

Jag hade förväntat mig att många skulle protestera mot den bild som tecknas i boken, men då jag följer diskussioner på nätet om den så finner jag inte dessa. Det jag finner är i stället argumentet att Freud har varit en historiskt viktig person, men att det han skrivit inte på något sätt kan tas som representativt för samtida psykoanalytiskt tänkande. Jag tror båda argumenten är giltiga. Men ur dem kommer ett argument att dessa premisser gör kritiken av Freud helt onödig. Han lever ju inte! Freud är helt enkelt inte aktuell och granskningen därmed meningslös.

Men är det verkligen så? Jag får inte ihop bilden, för jag har sett argument som att Freud gjorde epokgörande upptäckter, att han beskrivit avgörande insikter kring människans grundläggande natur och att han i mycket egentligen bara föregriper senare tiders vetenskap på området. Var fanns de där argumenten, egentligen? Jag bestämmer mig för att försöka få en annan bild och läser 10

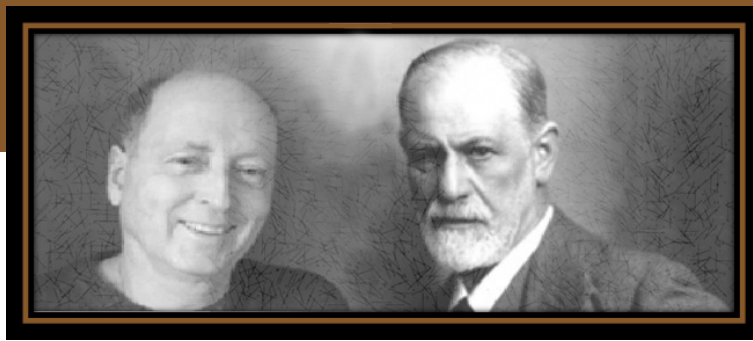
skäl att älska Freud (Anjefelt, 2011) vilket visar sig även det vara en trevlig och lättläst bok med 10 små essäer av framstående svenska psykoanalytiker i Freuds fotspår. Nu ska i ärlighetens namn sägas att om Billy Larssons bok givit mig 18 skäl att misstro Freud, så är det knappast så att denna bok ger mig 10 tydliga argument emot detta. Faktum är att boken inte någonstans argumenterar för att man ska älska Freud eller varför man skulle göra det. Men i läsningen av denna bok så lämnas ingen tveksamhet kring vad man anser om Freuds aktualitet. Tvärtom är det just det som boken hela tiden utgår ifrån. Freuds tänkande blir som en slags riksläkare mot vilken mänskligt beteende kan förstås. Även om boken är förhållandevis fri från beundrande kärleksdeklarationer, så visst finns det en kärlek där. Men den känns inte som den passionerade förälskelsen (utom möjligen i ett kapitel), utan mer som en långvarig stabil relation där man för länge sedan börjat ta varandra för givna. Man ifrågasätter inte. Och frågan är om det är så aktualiteten ser ut? Men jag kan inte låta bli att tänka på hur det skulle vara i en relation om det visar sig att personen inte var den man trodde? Och om det gång efter gång funnits försök att påpeka att det som sagts inte var sant och om fusk har förekommit. Vi lever ju i en tid då psykologin skakats flera gånger av just sådant som att forskningen visade sig inte vara det den beskrevs som eller där förgrundsgestalternas tveksamma förflutna lyfts fram.

Böckerna blir i vissa avseenden varandras motpoler. Å ena sidan Billys bok som kan ses som ett skolexempel på en kritisk läsning där det skrivna ordet nagelfars, kontrasteras mot andra källor samt att dess logik och inre konsistens prövas. Anjefelts bok, å den andra sidan, är mer ett sökande efter igenkänning och

bekräftelse, samt identifikation med idéerna på ett övergripande plan. Men båda handlar om ett förhållande till Freud och hans verk. Jag kan önska att den första rösten hade fått höras mer i min egen psykologutbildning och i diskussionen i Sverige.

I en diskussion kring boken sades det att saklig kritik av Freud måste baseras på bibehållen respekt. Det låter bra, men vad är egentligen respekt i detta sammanhang? Om man läser en bok som Billys så får man veta att Freud fabricerade sina data och som ibland för direkt med osanning. Kommer det att påverka min respekt för honom? Ja, rimligen. Men hade det varit mer respektfullt att undanhålla läsaren detta? Och om man därutöver ser den läsning av Freud som suddar ut distinkta drag i hans teorier för att de ska passa en mer samtida publik och inte sticka i människors ögon, är

det respekt? Det känns som att respekt är fel väg här. Argumentet som gör boken unik är att se Freud som myt och i det finns en aktualitet som handlar om att reflektera över på vilket sätt en mytologi hålls vid liv och vilken funktion den fyller. Det leder oss över till bokens sista del.

Boken avslutas med ett resonemang och funderingar kring psykoterapisverige och vägen framåt. Vi lever ju i ett land som präglats av en psykodynamisk hegemoni som fått ge vika för en dominans av kognitiv beteendeterapi. Det är en scen som präglas av en rad små akronymer för olika terapiskolor och alla försvaras de av grupper. Grupper bildas i kontrast till andra grupper och genom att man enas om något internt. Det är dels förvissningen om att kunna åstadkomma något, men det är även vissa begrepp man har en positiv attityd till och inte minst är det attityden till företrädare och förgrundsgestalter. Till det kommer en övertygelse av att i något avseende vara lite bättre än andra (men den talar man inte högt om). I grupperna kommer mytologierna in och det blir svårt att inte bara se deras aktualitet, utan även behovet av att granska dem. Denna bok gör detta kring en person och hans verk på ett synnerligen förtjänstfullt sätt.

I min värld så är detta en bok som borde ha en självklar plats i en psykologiintresserads bokhylla och jag önskar att den skulle kommenteras livligt av de som inte håller med om det som står i den. Så här långt verkar responsen mest vara att förbise den med tystnad. I mina ögon är det viktigt läsning för

att sätta perspektiv på en avgörande kraft inom ett århundrande av psykologi. Men då tillhör jag generationen som inte kunde komma förbi Freud. Vad jag funderar över är att tidigare läste man om Freud, man läste en och annan originaltext och Freuds teser presenterades som valid kunskap i psykologin. Att då få denna genomgång blir som en kritisk fond som får en hel del att hamna i nytt ljus. Men frågan är hur det är idag? Har man en förkunskap som Billys bok kan kontrasteras mot eller är det så att Freud helt enkelt är irrelevant idag? För att gå tillbaka till det jag började med så vore det kanske i vissas ögon värre än att man var emot honom.

Jag blir inte helt klar över förhållandet mellan Billy och Sigmund, men hur som helst är det källan till en läsvärd och välskriven bok. I kritiken finns det något personligt, men inte hämndlystet. Efter att ha läst Billys bok så blir bilden av Sigmund ömklig på något sätt. Men det händer något mer. Jag blir också sugen på att läsa mer av det han skrivit. Jag har ju inte läst vare sig Vargmanen eller Dora, och får helt plötsligt inte bara känslan av att det är brister i min bildning. Det är läsoplevelser som gått mig förbi. Vi kanske skulle ta den där fikan i alla fall.

Referenser:

- Anjefelt, M (red, 2011). 10 skäl att älska Freud, Natur och Kultur
- Crews, FC (2017). Freud: The Making of an Illusion. Metropolitan Books
- Freud, S. (1904/2006) Vardagslivets psykopatologi. I Samlade skrifter IV. Stockholm: Natur och Kultur.
- Larsson, B. (2022) 18 myter om Freud – Och vägen framåt. Lava Förlag